# IZVJEŠTAJ

pete glavne skupštine „Bihaća“, hrvatskoga društva za istraživanje domaće povjesti, držane u Spljetu dne 27. prosinca 1898.

Dnevni red:

I. Izvještaj upraviteljstva ob ovogodišnjem društvenom radu.

II. Izvještaj strukovnoga odbora o znanstvenom društvenom radu. *a*) Dnevnik iskapanja u Solinu od 22. kolovoza do 15. prosinca 1898. *b*) Izvještaj predsjednika o crkvi Sv. Marije od Otoka i nadgrobnom napisu kraljice Jelene *c*) Izvještaj glavnog izvjestitelja strukovnog odbora prof. dr. Luke Jelića ob istom predmetu. *d*) Izvještaj člana strukovnog odbora g. Pavla Ergovca o nekojim iskapanjima u kaštelanskom polju.

III. Izvještaj blagajnika prof. Ivana Benzona o ekonomičkom stanju društva.

IV. Izbor odstupajućih upravitelja.

V. Konačno uređenje odnošaja društva sa braćom Katalinić iz Kaštel Novoga glede zemljišta na „Mirima“.

VI. Nabava slučajna zemljišta za iskapanje društveno u Rižinicama u solinskom polju.

VII. Slučajni prijedlozi.

Prisutni od upraviteljstva: Predsjednik Mons. Fr. Bulić, prof. Ivan Benzon i Dr. Srećko Karaman.

Predsjednik konstatovavši dovoljan broj članova, otvara sjednicu i pozivlje u odsutnosti tajnika velečasnoga D. Kerubina Šegvića, da zauzme mjesto perovođe. Predsjednik žali, što gospoda članovi društva nisu mogli primiti jošter dotiskan izvještaj četvrte glavne skupštine zbog štamparskih neprilika, nego javlja, da će to biti kroz veoma kratko vrijeme.

## I. Izvještaj upraviteljstva ob ovogodišnjem društvenom radu.

Predsjednik Mons. Bulić izreče slijedeću besjedu:

Slavna skupština, štovana gospodo!

U drugoj glavnoj skupštini našega društva, držanoj dne 16. rujna 1895 u ovomu općinskomu domu, svršavao je moj uvodni govor ovim riječima, koje mi je milo ovdje iz dotičnoga izvještaja navesti:

„Do godine nastaviti će se iskapanja na Mirima i u Rižinicama, a započeti će prema novčanim sredstvima kod podžupničke crkve sv. Marije u Solinu, zvane Gospe od Otoka, kod sv. Marte u kaštelanskom polju i u zadužbini hrvatskih vladara na Putalju povrh Sućurca. U svakomu od ovih mjesta nadati se je važnim otkrićima, a po mojemu mnijenju najvažnijim u ruševinama crkve sv Marije od Otoka (S. Maria de Otoch), koja se spominje već za kralja Zvonimira, i koja je po tradiciji, što ju je Toma Arcidjakon sačuvao, bila sagradjena g. 830 od kneginje Jelene (Doc. str. 486). Baš o njoj Toma, po svoj prilici vidok, veli da su u njezinu pridvorju bili pokopani hrvatski kraljevi. Srećom prošlog ljeta kopanjem temelja za zvonik solinske crkve, otkrio se sklop zidova, koji uz omanje arhitektonske i nakitne ulomke, što se kod iste crkve odavna nahode, daju temeljito nagadati, da su to ruševine povjesne crkve i zadužbine kneginje Jelene, i da je tu tražiti grobove hrvatskih kraljeva. Uz božju pomoć nadam se, da ću gospodo, kada se prvi put opet do godine sastanemo, biti sretan, da Vam javim koje radosno otkriće.“[1]

Kroz godinu 1896 i 1897 iskapanja na Mirima u kaštelanskom polju, započeta dne 8. srpnja 1895, kako Vam je to poznato iz II. glavnog izvještaja za g. 1895. i III. za g. 1896, morala su biti nastavljena, te su godine 1897 dovršena, pa jedino s ovoga razloga nisu se naumljena iskapanja mogla na drugom mjestu započeti, osobito ne ona kôd Gospe od Otoka u Solinu. Pošto su kroz godinu 1897 bila sasvim dovršena iskapanja na Mirima, a to povoljnim uspjehom za našu narodnu povjest, o čemu ste bili obaviješteni

[1] Drugi izvještaj Bihaća. Zadar 1896 str. 6–7.

lanjske godine, a podrobnije ćete čitati u IV. izvještaju za god. 1897, koji na žalost zbog tehničkih i tiskarskih poteškoća nije mogao biti nego istom ovo dana u Vjesniku hrvatskoga arheološkoga društva dotiskan. Naše društvo ove godine stade, da dalje kopa na solinskomu polju, te ponajprije stade istraživati crkvu Gospe od Otoka u Solinu.

Iza kako je upraviteljstvo ob ovomu vijećalo, te se sporazumilo sa strukovnim odborom, pa dobilo dozvolu za kopanje uz stanovite uvjete od crkovinstva blažene gospe u Solinu, kojemu na susretljivosti budi ovdje izrečena najtoplija zahvalnost, 22. kolovoza ove godine započelo se kopati. Već 25. kolovoza bi nađena grobnica hrvatske kraljice Jelene, a 26. izvađen iz utrobe zemlje njezin napis. Ovo radosno otkriće, o kojemu Vam g. 1895 malne u proročanskom duhu natuknuh, eto štovana gospodo obistinilo se 26. kolovoza t. g.

Na prvu vijest znamenitoga otkrića, Vi ste gospodo svjedoci, kako se je uzradovala sva hrvatska zemlja, kojim je ushitom primila ovu vijest i kojim je zanimanjem pratila svaki daljnji korak našega rada.

Netom bjehu otkriveni prvi sigurni ulomci ovog napisa naše hrvatske kraljice Jelene, cijenio sam svojom dužnosti, poslati odmah iz Solina teklića, da javi ovu radosnu vijest našoj općini i pučanstvu ovoga grada, a istodobno otposlati s mjesta iskapanja našoj jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu, ovomu središtu našega kulturnoga života, brzojavni izvještaj ob ovom znamenitom otkriću.

Tekom iskapanja, kako su se popunjavali važniji ulomci ovoga za hrvatsku povjest preznamenitoga napisa, cijenio sam svojom dužnosti, izvješćivati jugoslavensku akademiju, koja je ovo priopćivala kroz novine širemu općinstvu. Još za vremena kopanja osobito pako prvih dana, na sajam Male Gospe u Solinu i na Ime Marijino, hiljada je duša hodočastilo do Gospe od Otoka, da svojim očima vidi mjesto pokopališta hrvatske kraljice, koja je tu g. 976 zaklopila oči, u crkvi od nje sazidanoj, pokraj samostana od nje utemeljena, iza kako je zadnje godine svoga umrloga vijeka, valjda iza nesretna vladanja, sprovela u kršćanskim djelima, otirući suze udovicama i tješeći sirote.

Kako ćete, štovana gospodo, razabrati iz dnevnika iskapanja, iz moga dotičnoga izvještaja, iz izvještaja glavnog izvjestitelja, koji nemogavši doći na lice mjesta, ipak na temelju otisaka, koji su mu se slali, netom bi se što sigurna u napisu sastavilo, trudio se je da odgoneta, a više nego li sada zbog kratkoće vremena, na svoje vrijeme iz dotičnoga tiskanoga izvještaja, mi smo u Solinu našli jedno od pokopališta hrvatskih kraljeva, samo jedan napis kraljeva naše hrvatske krvi, a tih još ima u solinskom polju. Ali taj je napis od neizmjerne važnosti za našu povjest, pa i ako nepotpun, on je najveći, najpotpuniji, najznamenitiji starinarski spomenik iz naše prošlosti Jer dočim do sada mi smo imali samo imena na napisima naših vladara malne bez drugih oznaka, Branimira na Muću, Držislava, Sedeslava i Pribimira u Kninu, Trpimira u Solinu, u napisu hrvatske kraljice Jelene, i ako razdrobljenu u 90 komada, od kojih samo 14 nesloženih, i nepotpunu, kako ga vidite na onoj fotografiji i na onomu otisku, mi imamo tri imena naših vladara, uz zgode života naše kraljice Jelene. Znamenito ovo otkriće crkve sv. Marije od Otoka ili od Solina, uz napis kraljice Jelene, pada upravo u najtamnije doba naše povjesti. Kako je ovaj napis kadar, da baci mnogu svjetlost na ovo doba, tako opet, jer je manjkav i nepotpun, a popunjen samo povjesničkim nagađanjem, pruža prigodu istraživaocima domaće povjesti, da popune šnjim praznine, koje imamo u našoj povjesti u drugoj polovici X. v. Ali ovaj napis, jer je manjkav, izazivlje naše društvo, da ide opet u solinsko polje u trag novim pokopalištima vladara naše krvi — a ovih ima još nekoliko — koja će bolje našu povjest rasvijetliti. Ova praznina, koju nam opet Jelenin napis za sobom ostavlja, zahtijeva od našega društva, od svih nas, da naš rad podvostručimo, materijalnim, moralnim, intelektualnim silama nastavimo, da lakomoj zemlji iz utrobe istrgnemo još koji spomenik, koji će kadar biti, uz one, koji su u ovo zadnjih desetak godina nađeni, posvema rastjerati tmine, koje su se nadvile, kako nad povješću svakoga naroda, tako i nad našom, osobito u razdoblju X. i XI. vijeka.

A kada to bude, a pomoću božjom, samosvjesnom pomoći i materijalnom i moralnom našega naroda to će biti, nadajmo se, skoro, tada ćemo mi nadoknaditi ono, recimo, nehajstvo, koje nas je spopalo prigodom otkrića drevne crkve Gospe od Otoka i napisa kraljice Jelene, te bez odbora, sjednica i vijećanja, svaki će spljetski Hrvat na prvu vijest ovakoga otkrića gologlav i bosonog pohrliti do Solina, da se pokloni grobnicama hrvatskih vladara, da im se za pokoj duše Bogu pomoli, da poljubi njihov pepeo i zemlju, po kojoj su oni gazili.

Nego ako je štovana gospodo, društvo „Bihać“ moglo izvesti, što je izvelo, to se ima pripisati

živomu hrvatskomu osjećaju i živoj uzajamnosti, koja sklapa u jedan duh sve članove upraviteljstva, neutrudivu radu i maru strukovnog odbora, moralnomu podupiranju hrvatskog naroda i svih prijatelja naših starina, materijalnoj pripomoći Vas gospodo, koje dobri Bog poživio i broj Vam pomnožio, te pripomoći odličnih rodoljuba, vlasti, zavoda, koji su nas ove godine lijepo pripomogli.

I u prvom redu imamo biti zahvalni vis. ministarstvu nastave u Beču, koje nam je i ove kao i lanjske podijelilo potporu od 1000 kruna. Preuzvišeni Mecena hrvatskog naroda, na vijest znamenitoga otkrića sjetio se je našega družtva svotom od 400 kruna, koju je popratio žarkim patriotičkim pismom. Slavna jugoslavenska akademija, koja je živim zanimanjem pratila ovo otkriće, uvrstila je u svoj proračun za g. 1899 svotu od k. 400 u ime pripomoći našemu društvu za nastavak istraživanja u solinskom polju. Zemaljski dalmatinski odbor poslao nam je i ove godine kao i prošle svotu od 400 kruna, spljetska općina darovala nam je 200 kruna, a toliko i hrvatska vlada u Zagrebu. Prva hrvatska štedionica u Zagrebu sjetila se je za prvi put našega društva darom od 100 kruna, a općina hvarska i ove godine poslala nam 20 kruna. Štovani g. kateheta Hefler Ferdo u Križevcima upisao se je kao član utemeljitelj dvostrukom svotom, naime mjesto sa 50 sa 100 kruna. Gg. učitelji pučki u mjestu Ivan Bulić i Frane Bradić u stanovitoj prigodi darovali su družtvu 11 kruna i 88 filjira.

Svim je ovim vlastima i rodoljubima društvo već zahvalilo, a upraviteljstvo staviti će kasnije prijedlog, da se ovim darežljivim dobročincima i današnja skupština javno zahvali, kao što će predložiti, da se uzme na ugodno znanje i odobri, što je upraviteljstvo primilo ponudu od hrvatskog akademičkog društva u Spljetu i hrvatskog „Sokola“ u našemu gradu, da u slučaju raspusta ovih društava, njihova imovina pripade našemu društvu.

Skupština ima se sa zahvalnošću još da sjeti g. Wittaseka vlasnika tiskare C. Albrechta u Zagrebu, koji je društvu darovao papir, separatnu štampu i broširanje 300 istisaka III. izvještaja Bihaća i g. Dra Josipa Sade u Trogiru, koji je ovo dana darovao našemu društvu jedan ulomak sarkofaga sa komadom napisa iz X. ili XI. vijeka.

Izim u Solinu, naše društvo nije o svojem trošku drugdje istraživalo, ali prigodom poljskih radnja na zemljama oko Mira u kaštelanskom polju, član strukovnog odbora našega društva g. Ergovac, konstatovao je nekoliko malenih otkrića, koja zasijecaju u naš rad ovdje, o čemu će kasnije u kratko izvijestiti. Suviše je bila pregledana, da na svoje vrijeme bude bolje istražena, crkva sv. Klare na Tarcima, u kojoj je uzidano ornamentalnih komada iz doba hrvatske narodne dinastije.

Naše je društvo i u drugomu pravcu svoga rada, naime sabiranju i čuvanju narodnih spomenika, nešto i ove godine učinilo. Upraviteljstvu pošlo je za rukom nabaviti preko glavnog izvjestitelja strukovnog odbora prof. Jelića u Zadru sliku na ulju u naravnoj veličini, glasovitoga srdara Lazara Smiljanića, uz knjigu isprava, odnosećih se na glasovite junake srdare Petra, Iliju i Smoljana Smiljanića, počam od g. 1647 do XVIII. vijeka. To su prijepisi terminacija, dukala i odluka, odnosećih se na zasluge vojničke ovih narodnih junaka. Ova je knjiga od važnosti za narodnu povijest, osobito pako za narodne pjesme.

Kako vide gospoda članovi, i ove se je godine društvo Bihać u čednim granicam svoga rada odužilo narodu za povjerenje, koje mu dariva moralnom i materijalnom pripomoći. Da društvo u ove četiri godine svoga opstanka ne bude drugo učinilo, nego istražilo crkvu Gospe od Otoka i našlo napis Jelenin, dapače kažem više, da u pedeset godina svoga opstanka i rada ne učini više, nego je ove godine učinilo, i neotkrije ništa drugo, to bi bilo dosta ne samo da se njegovo utemeljenje opravda nego da se i njegov daljnji opstanak sve to više obezbijedi. A društvo Bihać uhvano je istom na početku svoga rada, jer kaštelansko-solinsko polje, gdje je društvu ponajprije istraživati, bogato je na našim spomenicima. Lakoma je zemlja, koja ih krije, te bez sustavna, neumorna, ozbiljna rada ne da ih iz svoje utrobe. Ali ovakoga rada upraviteljstvo ima i imati će još više, ako li bude i unaprijeda kao i dosad uživalo Vaše povjerenje, štovana gospodo, i Vašu moralnu i materijalnu potporu.

I ove godine našemu je društvu nemila smrt ugrabila dva člana utemeljitelja, naime Glavinića Mihovila nadzornika srednjih pokrajinskih škola i Dra. Pavla Kambera bilježnika. Sjetimo ih se i ovom prigodom te im u znak harnosti, što su s nama podupirali ovo društvo, uskliknimo ustavši se „Slava!“ (Prisutni stojeć kliču „Slava!“)

Prema radu našega društva, prema važnomu otkriću, učinjenu ove godine, bilo se je nadati — neka mi se dozvoli taknuti i u ovu žicu — da će broj članova našega društva u svim hrvatskim zemljama narasti, osobito pako u našemu gradu. Ali to se na žalost nije obistinilo. Bilježimo samo šest novih članova utemeljitelja, kojih će imena honoris causa kasnije blagajnik iznijeti. Ovo

*

recimo nehajstvo pripisati je po našemu mnijenju okolnosti, što se naš narod uzobičajio, da vrši svaku patriotičku svoju dužnost uz udaranje talambasa, naime da ju vrši reklamom. Pošto naše društvo, kako sam višekrat imao prigodu istaknuti, nije osnovano na reklami, niti u svojem istraživanju, niti u sabiranju sredstava za ovu svrhu, to mu fali veliki broj članova, kojim se nije moglo podičiti niti u početku svoga osnutka. Ali ako mu to fali, ne fali mu, hvala Bogu, točnosti u isplaćivanju sa strane sadanjih članova, potpora od rodoljuba i vlasti, čvrste, moralne snage, da i malim sredstvima kroči ozbiljno, strogo znanstvenom stazom, kojom idué zna, da će doći k cilju. U to ime da Bog, kako je do sada, pomogne i blagoslovi i naš dalji rad!

## II. Izvještaj strukovnog odbora

o znanstvenom društvenom radu.

A. Predsjednik javlja: pošto glavni izvjestitelj strukovnog odbora Dr. Luka Jelić nije mogao doći na lice mjesta, da razgleda otkrića, osobito napis kraljice Jelene, on je sam izradio o tom otkriću svoj izvještaj, a na temelju otisaka napisao je glavni izvjestitelj svoje izvješće. Za to imademo dva sasvim odjelito izrađena izvještaja, koja će se pročitati. Za tim pozivlje g. M. Pletikosića, da pročita svoj dnevnik iskapanja, a za tim perovođu g. Šegvića, da pročita oba izvještaja o samim otkrićima.

1. Dnevnik iskopina u Solinu dne 22. kolovoza do 15. prosinca 1898.

Naše je društvo u ponedeljak 22. kolovoza ove godine započelo kopati u Solinu na položaju, zvanu od seljana „Gospin Otok“ ili „Gospe od Otoka.“

Na podlozi učinjenih izvida bje naloženo radnicima, da započmu kopanjem od temelja sadašnjega zvonika a sa sjeverne strane i u blizini sadašnje crkve B. D. Marije. I zbilja prvi zamahaj mašklina bijaše sretan, jer na 5 cm. ispod površja ledine bi otkriven zid u klaku. Taj je zid išao od istoka prama zapadu u dubini od 5—15 cm. ispod površine. Na takovoj pličini bi u brzo otkrivena mal da ne sva površina temelja zgrade. kako se vidi iz ovdjepriložena nacrta, (sl. 136) u mjerama snimljena na licu mjesta Ove bazilike sva tri broda bijahu popločena taracom (klak, pržina i stučenih opeka od 6—10 cm. debljine), dočim ostali dijelovi bazilike nisu bili taracani. Taj se je tarac sav iskopao, da se bolje mogu otkriti temelji i da se vidi, što je ispod njega. Dalje se je išlo kopanjem u dublje i u lijevomu prostoru atrija (III), kojih 30 cm. ispod površine, bje nađen ulomak napisa na bijelomu kamenu. Kopajući dublje na istomu mjestu, našlo se je mnoštvo komada kamena iste vrsti sa slovima i bez slova. Odmah na prvi mah se je vidjelo, da su to komadići razbijena sarkofaga, koji je ležao u spomenutom prostoru na malom zidiću od jedne ruke prostih stijena u suho uzidanih. Pismo je ležalo okrenuto prama istoku, to jest prama crkvi, a sarkofag je ležao u dužini od sjevera prama jugu. Ulomci pisma, kao što i ostali komadići sarkofaga, bijahu pomljivo sakupljeni i postavljeni na sigurno mjesto.

O tomu našašću bi namah obaviješten predsjednik, koji on čas dođe u društvu g. D. K. Šegvića, sastavi nekoliko komada, te naredi, da se slavi u zvona podžupske crkve blažene gospe, jer da je to pismo hrvatske kraljice Jelene. Na taj nenadni glas zvona, sakupi se mnoštvo naroda i kad čuše pripovijedati, što povjest kaže o kraljici Jeleni, svi se od oduševljenja zanesoše i svakomu se u oku zasja suza radosnica. Pošto se raznio o tomu glas širom naše domovine, nastajućih dana narod je hrlio pojedince i na buljuke, te se je svaki potanko htio obavijestiti, gdje počivahu kosti njihovih kraljeva.

Osobito mi je istaknuti, da je zemlja koli pri ulazu bazilike, toli okolo mjesta, gdje je stajao Jelenin grob, unutra i van zidova, izgledala izgorena, kao što i sami ulomci njezina sarkofaga izgledaju izgoreni, kao da su pod ognjem stajali. Uza sam sarkofag bje nađeno nešto pepela, tri zahrđala noža razne veličine, te ribjih i živinskih kostiju, dočim u blizini istoga nije se našla niti jedna ljudska kost.

Oko same bazilike van zidova sa zapada, sjevera i istoka, odgrnulo se mnogo grobnica iz raznih kasnijih doba. Ti grobovi leže u raznim položajima, te prosto i prostim kamenjem obzidani, a pokriveni koji prostim pločama, koji komadima razbijenih sarkofaga. Sa južne strane ove bazilike bilo je također takovih grobova ali su bili porušeni, kako pripovijedaju Solinjani, prije 20 godina, kada su se dublji temelji sadašnjoj crkvi podignuli, koja je tik uz staru crkvu sagrađena. Također i unutar zidova otkrila su se takova dva prosta groba: jedan u lijevom krilu narteksa (slika 136, br. 16), a drugi u istomu narteksu ispod ulaza u glavni brod (br. 17). Osobitu je pažnju svratio na se grob izvan zidova na sjevernoj strani apside, koji leži tik uza zid (br. 20.), jer je bio obzidan sa ornamentiranim ulomcima staro-hrvatskoga doba. Ovi su se ulomci pokupili, a grob se je obzidao prostim kamenjem. Osim tih grobnica, u kojima je bio samo po jedan kostur, iskopalo se je mnogo

kostura, prosto u zemlji zakopanih, iz starijeg i novog doba. Sve su se kosti pomljivo sakupile, kao što i one iz groba, ležećega u lijevomu krilu narteksa, te su se zakopale sve skupa u sadašnje solinsko groblje tik na istoku jedne i druge crkve. Kostur iz groba pod ulazom u glavni brod, jer dobro sačuván (br. 17.), bje izvađen i u jednoj škrinjici predan gosp. predsjedniku Buliću.

Osim spomenutih stvari, nađenih unutar zidova bazilike i okolo istih izvana, bijahu nađeni i ovi predmeti: nekoliko arhitektoničkih komada iz hrvatskoga doba, (sl. 137 br. 6.) ulomaka napisa iz rimskoga doba, jedna cijela i nešto hrbina rimskih zemljanih svjetiljaka, puceta, više komada bakrenoga rimskoga zahrđala novca, čavala, igala od bjelokosti, komada mozajika, dva komada razbijenih mramornih kipova, jedna kamenica pepelnica bez poklopca, izvrnuta naopako, pa uzidana u zidovima kao prosti materijal, korintski kapitel od bijela mramora, komad poklopca sarkofaga od bijela mramora, u jednom komadu dva kipa razbijena od bijeloga mramora, baza od bijele stijene i gdjekoja lijepa bijela stiena. Svi ovi predmeti, kao što i oni, koje ću kašnje spomenuti, bijahu predani g. predsjedniku na pohranu.

Ispred same spomenute bazilike otkrili se temelji druge zgrade, koja ne stoji u nikakovoj simetričnoj svezi sa prvom, a i sami su joj temelji u većoj dubljini. Puna je prosto sazidanih grobova iz rimskoga doba, ležećih u svakomu smjeru, neki ispod temelja, a neki povrh njih. U svakomu je po kostur, u nekim i dva i tri.

Ova se zgrada sastoji iz dva glavna odjela, jedan veći, a drugi manji. Dužina većega odjela *J*, *K*, *L*, *H*, leži sa sjevero-zapadne strane prama južno-istočnoj, a dva joj glavna pobočna zida *I*, *H* i *K*, *L* idu ispod sadašnje crkve, radi čega se je moralo prestati dalje ih odgrtati. Razdijeljena je u dva dijela presječnim zidom *A*, *R*.

Drugi manji odjel ove zgrade *S*, *L*, *R*, *V* ide pravcem od sjevero-istoka prama jugozapadu; njegovi tragovi svršavaju taman pod temeljima treće zgrade, koja izgleda kao pačetvorina *P M*, *N*, *O*.

Usprkos dubokomu kopanju do živca, ovim se zgradama nije našlo daljega traga Temelji, koji izgledaju kao pačetvorina, iz kasnijega su doba, a to se vidi po klaku i načinu zidanja zida.

U zgradi, što izgleda kao pačetvorina nije se našao nikakav predmet, dočim se je u onoj drugoj našlo više komada igala od bjelokosti, bakrena tava bez ručice, staklenih igralica, puceta, jedan šuplji komad od bijele kosti izrađen, bakrenih i gvozdenih čavala, kocaka od mozajika, opeka sa pečatom tvornice, od novca više komada bakrenoga rimskoga, jedan mletački, jedan republike dubrovačke, jedan Marije Terezije, svi od bakra.

Osim tih zgrada bijaše otkriven žlijeb, koji presijeca mal da ne cijeli Gospin Otok, tekući od sjeverozapada prama jugoistoku. Taman u blizini sadašnje crkve i malo prvo spomenutih zgrada pokriven je pločama od modraca 1·30m. dugim, 0·50—0·90m. širokim, a 0·20m. debelim. Povrh tih ploča bilo je nabacano neotesana prostoga kamena u obliku zida u suho. Na dnu žlijeba nalazi se cijelom njegovom dužinom pločnik, dočim su mu pobočni zidovi lijepo uzidani malim kamenjem. Mjestimice ovi su se zidovi porušili klonuvši jedan prama drugomu. Na sjevero-zapadnoj je strani pretrgnut i zbog brijega izlazi van površine, te mu nema dalje traga. Jugo-istočni mu dio ulazi u korito „Jankove mlinice" i tu prestaje.

Zemlja iskopana iz žlijeba sive je boje, a izgleda kao taložina od raznih otpadaka. U njemu se je našlo zemljanih, opečnih i staklenih hrbina, raznih ulomaka mramora i bijele stijene, komada zahrđala gvožđa i čavala, više komada rimskoga bakrenoga novca i jedan komad srebrna, te mnogo živinskih kostiju.

Kada se je odgrtao žlijeb, moralo se je porušiti ogradu sadašnje crkve, koja je ograda iz onoga vremena, iz kojega je stara crkva, što je bila pred ovom, koja je izgorjela g. 1875 Rušeći tu ogradu našlo se je u njoj 3 ulomka napisa rimskoga doba i jedan ulomak lijepo izrađena praga iz starohrvatskoga doba (sl. 137 br. 4.)

Napokon bjehu odgrnuti temelji posebne neke zgrade, udaljene kojih 20 m. od žlijeba prama zapadu. Temelji su joj ležali ispod same površine, a dužina joj je tekla prama već gore opisanim zgradama. Zidovi njezini, sa sjeveroistočne strane, ležali su pod samom površinom sa jednim redom stijena, a ispod njih je namah sadrena tvrdina. Zgrada je razdijeljena presječnim zidovima u dva dijela: veći i manji. U samom istočnom zidu manjega odjela uzidana je čatrnja, kojoj na dnu sa svih strana izvire bistra voda. Bunar je dole širi, a gore uži i na okrug. Tu se našlo okolo jugozapadnoga zida mnogo opečnih hrbina od raznih velikih i malih posuda iz rimskoga doba, kao čupa, čupića, crijepova i opeka.

Pri kopanju od velike su dangube bile radnicima žile dvajuh stoljetnih brijestova, koje su sve zidove prorovale i za kamenje srasle, a rasli su taman jedan blizu drugoga na južnom kutu pred atrijem bazilike, kod slova *H* i br. 17. slike 136. Brijestovi su sa mnoštvom žila iz temelja izvađeni, izsječeni i ispiljeni na velike komade.

Na njima su bila smještena solinska zvona, koja su na društveni račun bila premještena na novi zvonik, načinjen od greda i dasakâ. (slika 139.) Također uzduž cijeloga žlijeba bilo je mnoštvo brijestovih žila, koje su priječile, da se nije moglo dosta brzo raditi.

Pošto je sve otkrivene zgrade prof. Bezić točno narisao, prešlo se je na zasipanje istih. Pri toj se je radnji imala osobita pomnja, da ne bi iz već iskopane zemlje izišao koji ulomak Jelenina napisa. Radnici su svaki kamenčić metali na stranu, sve se je oprezno pretraživalo, ali na žalost nije se ništa više našlo.[1]

Iza kako su se sve zgrade zagrnule, pokušalo se je kopati po raznim drugim položajima po otoku, e da bi se još čemu našao trag, nu uzalud.

Od početka radnje 22. kolovoza do svrhe dne 15. prosinca nije se neprekidno radilo, nego se je posao više puta prekinuo, i to kad bi god bilo kišovito ili blatna zemlja, 5 dana radi blagdana Male Gospe, više dana u jamatvi, pak od 26. listopada do 22. studenoga radi poljskih poslova.

Dnevnice i nedjeljni iskazi radnika prikazivani su upraviteljstvu našega društva.

2. Izvještaj predsjednika o crkvi sv. Marije od Otoka i nadgrobnom napisu kraljice Jelene.[1]

3. Izvještaj glavnog izvjestitelja strukovnog odbora Dra Luke Jelića o istom predmetu.[2]

B. Član strukovnog odbora g. Pavao Ergovac čita izvještaj o iskapanjima u kaštelanskom polju.

*Izvještaj člana strukovnog odbora g. Pavla Ergovca o nekojim iskapanjima u kaštelanskom polju.*

Braća Medić pok. Josipa iz Štafilića, krčeći mjeseca kolovoza g. 1898 na vlastitoj zemlji „Stomrata“ porezne općine Štafilić, čest. zem. 411, naiđoše na velik skup starinskih grobova, među kojima se osobito ističe jedan sarkofag. Možda je ovo groblje od veće važnosti, pošto je otkrito u neposrednoj blizini poznate crkve sv. Marte, do dvije stotine koračaja k sjeveroistoku iste.

Većina gore naznačenih grobova, bijaše sasvim prosta, sa četiri jednostavne ploče nespretno složene jedna do druge, sačinjavahu poslijednje počivalište običnih smrtnika, dočim istaknuti sarkofag, koji je od lijepo tesanoga kamena, mogao lako sadržavati mrtve ostanke kojega odličnika. Groblje je zapremalo površinu do 400$^{m2}$

Već gore spomenuti sarkofag otkriše baš u sredini groblja, pod površinom duboko 1·20$^{m.}$ sa temeljem podzidanim u klak. Dočim ga otkopaše, opaziše, da je sav razkomadan — prigodom prvog krčenja — u 5 većih komada, a fino isklesan iz vapnenca kamena; oni ga opet ponovno razkomadaše, e da ga uzmognu iznijeti van iz dubljine zemlje, gdje bijaše sasut. Poklopac je bez običnih kod rimskih sarkofaga akroterija; razmjeri su mu, u koliko se dadu približno ustanoviti: izvanjska duljina 1·50$^{m.}$, širina 1·00$^{m.}$, dubljina 0·80$^{m.}$, a debljina 0.10$^{m.}$ Unutri nađoše od zapada prama istoku orijentirane ostanke ljudskoga kostura sa prilično dobro sačuvanom lubanjom.

Uz ovaj sarkofag otkriše ulomak praga, u obliku brojke 7; u ostalim grobovima nađoše nekoje hrđom istrošene novce, svojedobno predate c. kr. arheološkom muzeju u Spljetu, od kojih se je mogao samo jedan raspoznati, da je naime cara Klaudija. Sav opisani prostor pretražiše vlasnici najpomnije, ali ne nađoše nikakva zanimiva i važna predmeta.

Mate Rašić iz Štafilića, krčeći na vlastitoj zemlji „Križić“ čest. zem. 431 porezne općine Štafilića, do 100 koračaja istočno gore opisanim grobovima, otkri zid pod površinom zemlje 1·50$^{m.}$ pod južnoistočnom ledinom (međašem) svoga vinograda. Taj zid u klak, širok 0·50$^{m.}$ u koliko je otkrit, mjeri duljine 20$^{m.}$, ali se ne može bez daljnjeg otkapanja ustanoviti, da li se nastavlja, pošto je preveć duboko zašao u ledinu vlastitosti Marijana Krečak pok. Petra iz Štafilića, čest. zem. 429, gdje se je pred kakovih 15 godina našao napis rimskoga veterana, sada čuvan u spljetskom muzeju. Po tome izgleda, da je tu bilo više zgrada na okupu.

Na zemlji „Križić“ braće Perišić pok. Ivana iz Štafilića, čest. zem. 433, ispod gore opisane Bašićeve zemlje vide se dva ulomka stupa iz prostog kamena, duga 1·20$^{m.}$ a debela u promjeru 0·42 do 0·50$^{m.}$ — Po gomilama naokolo nabacanim, krcatim

[1] Upraviteljstvo društva dalo je opet naknadno od 20. do 21 siječnja god 1901. ovdje kopati, te opet pretražilo pomnjivo svu zemlju ovdje prorovanu, nebi li se našao koji ulomak napisa kraljice Jelene. Bilo sve uzalud: ništa se ne našlo. Ovih istih dana dozvolom crkovinarstva porušilo se je i južni zid ograde okolo crkve, ne bi li se u njemu našao uzidan koji ulomak napisa ili arhitektonski komad. Nenašlo se baš ništa.
Upraviteljstvo.

[2] Obzirom na kratkoću vremena ova dva izvještaja bjehu samo u glavnim potezim priopćena u sjednici. Budući se pako odmah iza ove sjednice glavni izvjestitelj prof. Dr. Luka Jelić odrekao svoje časti i pitao da mu se povrati njegov izvještaj, to isti ovdje nije tiskan.

ulomcima opeka i crijepova od žara itd., regbi, da je tu bilo zgrada.

Braća Vuletin Stjepanovi iz Novoga, krčeći mjeseca kolovoza 1898. na zemlji „Mir" čest. zem. 275, uprav na sjeveroistok do Klobučkog dvorca, od istoga udaljeno $15^{m.}$ nadoše u dubini od $0·50^{m.}$ 3 ploče uzidane u obliku pravilnog četverokuta (četvrta ploča fali), udaljene jedna od druge $3^{m.}$ Razmjer ovih ploča od kamena smrdelja jest slijedeći: duljina $0·80^{m.}$, širina $0·70^{m.}$, a debljina $0·20^{m.}$ Sjevero-zapadno od ovih ploča, vide se tragovi $2^{m.}$ duga zida, koji teče od istoka prama zapadu; dakle uprav prama Klobučcu. Južno od ovih ploča također se vide tragovi zida u klak za $9^{m.}$ duljine, orijentirana kao gornji. Nad temeljem potonjeg zida, otkriše ulomak stupa iz čvrstoga bijeloga vapnenca, dug $1·66^{m.}$ sa doljnjim promjerom od $0·52^{m.}$, a gornjim od $0·46^{m.}$

Isti vlasnici još otkriše na pomenutoj zemlji „Mir" mjeseca rujna 1898 temelj uzdužnog zida, orijentiran od sjevero-istoka k jugo-zapadu. Ovaj zid tecijaše od skrajnje tačke krčevine Vuletin za $20^{m.}$ upravo do dušobrižničkoga stana (vidi izvješće „Bihaća" 1897) Otkriše još i poprječnih zidova smjerom južnim i sjevernim. Napokon ista braća Vuletin početkom studenoga, $65^{m.}$ istočno od Klobučca, otkriše dva ulomka kamene ploče turnja (vinske preše), duga po $1·40^{m.}$, debela po $0·30-0·40^{m.}$, oba sasvim podobna onoj ploči turnja, otkritoga 1897 sjevero-istočno od Klobučca. Ovo je novi dokaz, da vinogradarstvo na klobučkom posjedu, bijaše u velike razgranjeno.

## III. Izvještaj blagajnika g. prof. Ivana Benzona o ekonomičnom stanju društva.

## Račun za godinu 1898.

Imati.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | Imovina po računu 26. XII. 1898. | Kr. | 6125·32 |
| 2. | Od članova utemeljitelja . . . | „ | 284·00 |
| 3. | Od članova godišnjih . . . . | „ | 324·00 |
| 4. | Pripomoć od c. kr. ministarstva nastave . . . . . . . . . | „ | 1000·00 |
| 5. | Pripomoć od visokog zem. dalm. odbora . . . . . . . . . | „ | 400·00 |
| 6. | Pripomoć kr. hrv.-slav.-dalm. vlade | „ | 200·00 |
| 7. | Pripomoć od sl. spljetske općine | „ | 200·00 |
| 8. | Pripomoć od sl. hvarske općine | „ | 20·00 |
| 9. | Darovao biskup Strosmajer . . | „ | 400·00 |
| 10. | Darovali Fr. Bradić i I. Bulić . | „ | 11·88 |
| 11. | Darovao Janko Rogoz . . . . | „ | 10·00 |
| 12. | Od kamata . . . . . . . . | „ | 322·68 |
| | Ukupno | Kr. | 9297·88 |

Dati.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | Iskapanje u Solinu . . . . . | Kr. | 891·80 |
| 2. | Najmovina zemlje u „Mirima" i „Rižinicama" za g. 1898 . . . | „ | 179·00 |
| 3. | Za fotografije umjetnina hrvatskih u Mlecima . . . . . . . . | „ | 100·00 |
| 4. | Za sliku Smiljanića uz okvir i isprave . . . . . . . . . . | „ | 374·00 |
| 5. | Kancelarijske potrebe, biljegovina, poštarina, podvorba itd. . . . | „ | 105·40 |
| 6. | 20 dionica prve pučke banke u Spljetu . . . . . . . . . . | „ | 3200·00 |
| 7. | Položeno kod prve pučke banke na knjižici . . . . . . . . | | 4200·00 |
| 8. | U gotovini . . . . . . . . . | „ | 247·68 |
| | Ukupno | Kr. | 9297·89 |
| | Prihod . . . . . . . . . . . | Kr. | 9297·88 |
| | Izhod . . . . . . . . . . . | „ | 1650·20 |
| | Pretičak | Kr. | 7647·68 |

Pregledano, našlo se u potpunom redu. Kaštel Sućurac 24. prosinca 1898.

U Spljetu 22. prosinca 1898.

Prof. **Ivan Benzon**,
blagajnik.

Pregledači:
pop. **Ivan Lubin**,

(Drugi član pregledatelj malo dana prije umro).

Kroz godinu 1898 upisalo se je u naše društvo šest novih članova utemeljitelja: g. Ferdo Heffler, kateheta u Križevcima sa svotom od 100 kruna, općina u Sućurcu, Izak Morpurgo u Spljetu, Ivan pl. Trnski u Zagrebu, Dujam Mikačić u Spljetu, društvo „Napredak“ u Spljetu i 3 člana godišnja naime: Angjeo o. Cvitanić, župnik u Baškojvodi, Don Petar Melada, župnik u Morteru i Ante Staničić, posjednik u Baškojvodi.

### IV. Izbor odstupajućih upravitelja.

Mate Jankov predlaže, neka se potvrdi stara uprava, a na mjesto pok. Dr. Pavla Kambera neka se izabere pregledačem računa g. Dujam Mikačić. (Primljeno).

### V. Konačno uređenje odnošaja sa braćom Katalinić pok. iz Novoga glede zemljišta na „Mirima“.

Predsjednik javlja skupštini otačbeničku susretljivost te braće naprama društvu, jer su voljni mjesto dosadanjega godišnjega najma od 20 for. i za čuvanje same zgrade staroga dvorca primiti odštetu od 50 forinta jednom za uvijek. (Prima se jednoglasno).

### VI. Nabava slučajna zemljišta u „Rižinicama“ u solinskom polju.

Predsjednik javlja, kako bi bilo korisno po društvo, kad bi se kupilo nekoliko vriti zemljišta u Rižinicama, gdje se kopa. Isplatilo bi se to u nekoliko godina današnjom najmovinom. Kad prestane svrha, te se zemljište proruje, bit će lako opet ga prodati uz iste, ako ne uz bolje uvjete.

Prof. Dr. Josip Aranza predlaže, da se stvar pusti u ruke upraviteljstva, da prema okolnostima kupi onoliko vriti, koliko cijeni, da je potrebito (Prima se).

Predsjednik javlja, kako je crkovinarstvo seoske crkve u Solinu za odštetu prorovane Gospine livade i porušenog zida za iskapanja starina pitalo samo 120 for. Uvaživ, da je cijena umjerena, predlaže skupštini na prihvat. (Prima se jednoglasno).

Obzirom na važnost otkrića kod svete Marije od Otoka, osobito obzirom na okolnost, što je tu otkrivena stara hrvatska bazilika i nadgrobni napis kraljice Jelene, predsjednik predlaže, da se uzida spomen-ploča u zvoniku, koji bi se doskora imao graditi, te da se na vječnu uspomenu potomcima, nariše tloris te otkrivene bazilike, a ispod njega dotični napis. U tu svrhu moli skupštinu, da dade ovlaštenje upravi, da na svoje vrijeme to izvede i učini dotični potrošak. (Prima se jednoglasno).

Predsjednik zatim javlja, da je upraviteljstvo nabavilo u Zadru za 180 for. uljenu sliku slavnoga kotarskog junaka Smiljanića i nekoliko isprava o toj obitelji, jer mu srce nije dalo, da dozvoli, da se to prodade u tuđinu, kao što je bio naumio vlasnik, te moli skupštinu da odobri taj trošak (Odobrava se).

### VII. Eventualni predlozi.

Prof. dr. Josip Aranza predlaže, da se izrazi upravi zadovoljstvo nad uspješnim i upravo krasnim radom. Skupština prima i kliče Živio!

Tim je iscrpljen dnevni red i skupština je zaključena.